

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
ÚSTAV BOHEMISTICKÝCH STUDIÍ
BAKALÁŘSKÉ STUDIUM**

**VÝZNAM A FREKVENCE PŘEJATÝCH SLOV Z ARABŠTINY
V SOUČASNÉ ČEŠTINĚ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2017

Bc. Wail Zahran

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
ÚSTAV BOHEMISTICKÝCH STUDIÍ
BAKALÁŘSKÉ STUDIUM**

**VÝZNAM A FREKVENCE PŘEJATÝCH SLOV Z ARABŠTINY
V SOUČASNÉ ČEŠTINĚ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bc. Wail Zahran

PhDr. Tomáš Vučka

Praha 2017

**FACULTY OF ARTS OF CHARLES UNIVERSITY
INSTITUTE OF CZECH STUDIES
BACHELOR'S STUDY**

**SIGNIFICANCE AND FREQUENCY OF LOAN WORDS FROM ARABIC
LANGUAGE IN CONTEMPORARY CZECH**

BACHELOR THESIS

Bc. Wail Zahran

PhDr. Tomáš Vučka

Praha 2017

Poděkování

Mnohokrát děkuji panu Doc. Petru Zemánkovi a panu PhDr. Tomáši Vučkovi za odborné vedení bakalářské práce i za cenné rady a pomoc, které mi pomohly nejen vykonávat práci, ale i najít správné prameny literatury.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem uvedenou bakalářskou práci vypracoval a zhotovil samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 3. 2017

Bc. Wail Zahran

Anotace bakalářské práce

Příjmení a jméno: Zahran Wail

Ústav bohemistických studií

Název práce: Význam a frekvence přijatých slov z arabštiny v současné češtině

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Vučka

Počet stránek: 50

Klíčová slova: arabština, čeština, překlady, islám, přejatá slova, španělština.

Key words: Arabic, Czech, translation, Islam, loanwords, Spanish

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena nejen na přejatá slova z arabštiny, ale i jejich frekvenci na základě Českého národního korpusu, ba dokonce z etymologického hlediska, jestli jsou přejata přímo z arabštiny nebo přes ostatní evropské jazyky s ohledem na vývoj a tvar přejatých slov v těchto evropských jazycích.

Snažil jsem se dokázat cestu arabského jazyka od začátku, kdy Arabové dobývali Španělsko a začali tam rozšiřovat svoje náboženství, kulturu a jazyk.

Poté jsem zdůraznil úlohu arabských učenců, kteří se tam narodili, včetně jejich literární tvorby, která byla přeložena do latiny a ostatních evropských jazyků. Též jsem zmínil překladatelskou školu v Toledu a způsob rozšíření arabštiny do současné češtiny. Jádrem bakalářské práce byl seznam přejatých slov dle různých oborů.

Na závěr jsem zmínil závěrečnou analýzu těchto slov z pohledu frekvence, délky samohlásek a zásad jejich zdomácnění.

Résumé

The bachelor thesis is focused not only on the loan words from Arabic but also their frequency according to the Czech National Corpus, even from etymological point of view, if they are taken directly from Arabic or through other European languages with regards to the development and shape of these loanwords in the European languages.

I have tried to prove the trace of the Arabic language already from the beginning, when the Arabs conquered Spain and started to spread their religion, culture and language there.

The purpose of this work is also to emphasize the role of the Arabic scientists, who were born there, including their literature creations, which were translated to Latin and other European languages. I have also mentioned the school of translation in Toledo and the ways, how the Arabic words were spread in the contemporary Czech. A list of loan words according to different spheres was used as the core of this thesis.

In conclusion of my work I have mentioned the final analysis of these words in the terms of frequency, length of their vowels and the principles of their domestication.

Obsah

Úvod	12
I. Cesta arabštiny do evropských jazyků	13
1.1 Rozšíření arabského jazyka prostřednictvím Židů	15
1.2 Toledská překladatelská škola	16
1.3 Překlady Gerarda z Cremony	18
2. Arabské výrobky do Evropy	19
3. Slované na poloostrově	20
II. Arabština v současné češtině	21
1. Seznam slov	22
1.1 Názvy rostlin	22
1.2 Názvy látek, textilů a oděvů	23
1.3 Termíny mající vztah k chemii a mineralogii	25
1.4 Námořní termíny	26
1.5 Vojenská terminologie	27
1.6 Oblast obchodu	27
1.7 Z oblasti bytového a domovního zařízení	27
1.8 Literární a novinářské oblasti	28
1.9 Termíny používané při hrách a zábavách	28
1.10 Názvy hudebních nástrojů	29
1.11 Náboženské termíny	29
1.12 Geografické názvy	31
1.13 Odborné a vědecké termíny	32
1.14 Názvy živočichů	33
1.15 Ostatní	33
1.16 Slova s nulovou frekvencí	41
III. Frekvence a délka samohlásky	43
1. Frekvence arabských slov v češtině	43
2. Délka samohlásky a kolísání mezi samohláskami	44
3. Zásady zdomácnění arabských slov	47
Závěr	48
Bibliografie	50

Seznam zkratek

angl.	anglický
alb.	albánský
ar.	arabský
ar.-per.	arabsko-perský
aram.	aramejský
arm.	arménský
bav.	bavorský
br.	běloruský
č.	český
dán.	dánský
dl.	dolnolužický
egypt.	egyptský
evr.	evropský
fr.	francouzský
fríz.	fríský
FUF	ugrofinská bádání
hebr.	hebrejský
hl.	hornolužický
ch.	chorvatský
it.	italský
Jgd	„Dodatky a opravy“ v V. dílu (str. 871 n.) předešlého slovníku
lat.	latinský
maď.	maďarský
mak.	makedonský
mor.	moravský
něm.	německý
niz.	nizozemský
nlat.	novolatinský
nhn.	novohornoněmecký
p.	polský
per.	perský

port.	Portugalský
pol.	polský
prov.	provensálský
r.	ruský
rak.	rakouský
rak.-něm.	rakousko-německý
ř.	řecký
sanskrt.	sanskrtský
severoit.	severoitalský
slov.	slovanský
s./ch.	srbsko-chorvatský
st. po Kr.	století po Kristu
stč.	staročeský
stfr.	starofrancouzský
sti.	staroindický
stit.	staroitalský
str.	staroruský
střhn.	středohornoněmecký
střlat.	středolatinický
stšp.	starošpanělský
svahil.	svahilský
šp.	španělský
tur.	turecký
tj.	to jest
tv.	téhož významu
tzn.	to znamená
ukr.	ukrajinský
vč.	východočeský

Úvod

Arabská slova se dostala do evropských jazyků dvěma cestami, a to buď západní cestou přes Španělsko a Itálii, anebo východní cestou přes Turecko a Balkán. Tato bakalářská práce se zabývá západní cestou, na které následně budu ukazovat, co Arabové vytvořili ve Španělsku. Tato práce zdůrazní také překladatelskou školu v Toledu a její tvorbu, která ovlivnila mnoho jazyků jako španělštinu, latinu, kastilštinu a italštinu. Dále tato práce zmíní několik jmen arabských učenců, kteří ovlivnili různé vědy, a prostřednictvím jejich tvorby se mnoho slov a termínů z arabštiny dostalo do evropských jazyků. Tato práce též zdůrazňuje překladatelské úsilí Juana de Sevilla (Johannes Hispalensis) a tvorbu Gerarda z Cremony.

Toto téma je vybráno a zpracováno z mého pohledu jako arabského rodilého mluvčího, což podle mého názoru je ideální pro objasnění významu slov a předání více informací dle mých znalostí a zkušeností. Současně je to pro mě velice zajímavé, jak byla tato arabská slova přejímána do češtiny, i když oba jazyky jsou úplně jiného původu a nemají přímý vztah mezi sebou.

Toto téma nebylo dříve příliš zpracováno, ale existují údaje o slovech arabského původu v několika slovnících, o čemž se podrobněji zmíním v následujících kapitolách.

I. Cesta arabštiny do evropských jazyků

Španělsko připadlo Arabům, kteří v poměrně krátké době založili a upevnili své panství. Samozřejmě na začátku tam měli několik administrativních problémů, ale našli účinnou podporu u Židů, kteří se v hojném počtu stěhovali do Španělska již po několik století, zejména po zničení Jeruzaléma v roce 70 n. l. Protože se jim pod vizigótským panstvím nevedlo příliš dobře, přivítali své semitské příbuzné Araby jako osvoboditele.

Domácí křesťanští obyvatelé byli ovlivněni kulturně a jazykově Araby, a z toho vznikl termín „mozarabové“ z arabského „Mustarib“ aneb „poarabštěný“. Mozarabové v Toledu používali arabštinu jako písemného jazyka u soudů a při obchodování ještě celá dvě století, ba dokonce tři panovníci uměli psát jen arabsky jako Petr I.: „Alfonso VI. razil své mince s legendou v arabském písmu a Petr I. Aragonský (zemřel 1104) uměl psát jen arabsky.“¹

Mozarabské rodiny měly jména začínající Banú, tj. synové obvyklého označení kmene či příbuznosti, také měli dvoje jména, arabská, kterých bylo užíváno v rodině, a křesťansko-románská, kterých bylo užíváno ve veřejném styku a oficiálně. Dokonce přijali některé arabské muslimské zvyky, jako udržování harémů, a nechávali své děti obřezávat.

Abd El-Rahmán III. si dal vystavět palácové město, nacházející se o kousek dál na západ od Córdoby, díky jeho neobyčejně dlouhému panování, trvajícimu 49 let. Sídlo samo vyvolalo úžas světa, avšak toto město divů bylo již 64 let po svém dokončení úplně zničeno, když se berberští a slovanští žoldněři dostali do vzájemného konfliktu: „Když berberští a slovanští žoldněři přestali nad sebou cítit tvrdou ruku posledního pána.“²

Zde je důkaz, že určitá skupina slovanských žoldněřů žila ve Španělsku, a pravděpodobně přes ně byla arabština přejímána do slovanských jazyků: „Na osudu tohoto města divů Madíny az-Zahrá je melancholická ta skutečnost, že o ně nebylo nikdy vážně bojováno, že nezažilo žádné přírodní katastrofy jako zemětřesení, záplavy, vichřice či zasypání pískem, nýbrž že jeho konec přivodil jedině ničivý pud několika žoldněřských

¹ Odkazují na přeloženou publikaci: Hans Kaufmann: *Maurové a Evropa*, Praha, nakladatelství Panorama 1982, s. 143, 33. Z německého originálu: Hans Kaufmann: *Toledo. Wege und Wirkung arabischer Wissenschaft in Europa*, Düsseldorf, 1977, přeložil, doslov napsal a poznámkami a bibliografií doplnil PhDr. Ivan Hrbek

² Tamtéž, s. 47

oddílů a možná také náboženské puritánství. Existovalo proto pouze necelých sto let, bylo potom skoro úplně zapomenuto a o tisíc let později musilo být doslova vykopáno ze země.“³

Arabští panovníci v Bagdádu a v Córdobě podporovali vědu a výzkum, když Chalífa al-Mamûn založil v Bagdádě „Dům moudrosti“. Podobně v Córdobě Chalífa al-Hakam II. založil univerzitu, která se nazývala „Mezquita“, a od tohoto názvu je odvozeno v češtině slovo mešita. V Evropě tuto úlohu plnily kláštery, jako např. Monte Cassino, St. Gallen (Svatý Havel) a jiné.

Arabština jako společná řeč islámských národů měla význam pro filozofii a vědu. Byla nejen jazykem dobyvatelů, kteří si její používání vynucovali, nýbrž byla pro národy, jež přijaly islám, také jazykem Božím – pro muslima je proto také korán přeložitelný – a stala se jazykem vzdělanců v celém islámském světě, navíc od 8. století existovala dvojjazyčnost, zejména u městského obyvatelstva, jež mluvilo stejně arabsky jako románsky. „Něméně arabština nevytlačila úplně románské dialekty z užívání: po dlouhou dobu byli muwalladové bilingvní: tj. ovládali stejně dobře románský jazyk jako arabštinu, a to nejenom na venkově, nýbrž i ve městech. Oba jazyky na sebe vzájemně působily: tak např. se v andaluské arabštině objevuje foném „p“, který se v žádném jiném arabském dialektu nevyskytuje, původně dativní předpona „li-“, označuje akuzativem pod vlivem románské předložky „a“, a arabská syntax vykazuje silný vliv románské. Naproti tomu byl v morfolgickém plánu vliv románských dialektů nepatrný vzhledem k naprosté strukturální odlišnosti indoevropského a semitského tvarosloví.“⁴

Další znaky arabizace a rozšíření arabštiny svědčí také o tom, že v první polovině 10. století přeložil Isaac Velázquez z Córdoby evangelium do arabštiny, aby bylo přístupné věřícím.

³ Tamtéž, s. 49

⁴ Tamtéž, s. 144–145

1.1 Rozšíření arabského jazyka prostřednictvím Židů

Když v roce 134 n. l. byli Židé vyhnáni z Palestiny, mnozí z nich se přestěhovali do Španělska, ba dokonce pokládali Španělsko za svou „zemi zaslíbenou“, především Toledo, které bylo pro ně druhým Jeruzalémem. Španělští Židé, z nichž mnozí hovořili hebrejsky, arabsky i kastilsky, často psali v židovské arabštině, tj. arabštině za použití hebrejského písma, a navíc poskytl Arabům pomoc při dobývání země, jak jsem již výše uvedl. Židé nejen přivítali své semitské příbuzné Araby, ale byli jim dokonce jazykově nadanými pomocníky a spolupracovali s Araby v Toledu, aby umožnili Evropě uskutečnit mohutný skok v přírodovědném vzdělání. Ba navíc, když byli v roce 1429 vyhnáni ze Španělska, jenom z Toleda jich odešlo okolo 36 000, pomohli rozšířit arabštinu po celé Evropě. „Židé byli často používáni jako diplomaté nebo vyslanci: jedním z takových byl Ibráhím ibn Jakúb at-Tartúší (z Tortosy), který byl vyslán k německému císaři Otovi I., navštívil také Čechy za vlády Boleslava I. a zanechal nám nejstarší popis Prahy a situace v českých zemích.“⁵

V jeho zprávě o Praze bylo napsáno: „A co se týče země Bújislava, tedy její délka od města Frága až k městu Kráková rovná se cestě tří týdnů a hranicí po celé délce se zemí Turků¹⁰⁾. Město Frága je vystavěno z kamene a vápna a je největším městem co do obchodu. Přichází sem z města Kráková Rusové a Slované se zbožím. A z krajín Turků muslimové, židé a Turci rovněž se zbožím a obchodními mincemi. Ti vyváží od nich otroky, cín a různé kožišiny. Jejich země je nejlepší zemí severu a nejzásobenější v potravinách. Prodává se tam za jeden kírát¹¹⁾ tolik pšenice, že vystačí člověku na měsíc a za tutéž cenu tolik ječmene, kolik vystačí jezdcí na 40 dní a dále za tento kírát deset slepic. V městě Frága vyrábí se sedla, uzdy a tlusté štíty, kterých se užívá v těchto zemích. V zemi Bújima zhotovují se též lehké šátky z tenké tkaniny v podobě síťky, které neslouží k ničemu. Cena těchto je u nich stálá: 10 šátků za jeden kírát. Jimi obchodují a provádějí směnu mezi sebou. To je jejich jmění a hodnota všech věcí, za ně získávají pšenici, mouku¹²⁾, koně, zlato, stříbro a všechno ostatní. Zvláštní je, že obyvatelé země Bújima jsou snědí, černých vlasů, zatímco světlý typ je u nich řídký.“⁶

⁵ Tamtéž, s. 14

⁶ Zdeněk Veselý: *Dějiny českého státu v dokumentech*, Praha, nakladatelství Kamil Mařík – Professional Publishing 2012, s. 31–32. Text byl převzat beze změn včetně odkazů zde nevysvětlěných

1.2 Toledská překladatelská škola

Za vlády Alfonse VII. (1126 – 1157) na celá dvě století, až k Alfonsu X. Moudrému (1252 – 1284), byla tzv. „Toledská překladatelská škola“ jedním z velkých kulturních center Evropy. „Toledo se po arabském dobytí stalo skutečně „arabským“, i dodnes je považováno za „nejarabštější“ město Španělska.“⁷

Většina textů byla přeložena z arabštiny do kastilštiny prostřednictvím Židů, aneb pokřtěným Židem, jako byl například Johannes Hispalensis, zatímco druhým překladatelem byl křesťan, nejčastěji duchovního stavu. Tak Ibn Dáwúd pracoval s Gundisalvem, Abraham bar Hijja překládal s Platonem z Tivoli, Gerard z Cremony s mozarabem jménem Galippus, Juda Mosca a kněz Garcia Pérez přeložili pro Alfonse Moudrého *Lapidarium*.

Překladatelé si nevybrali tyto autory náhodně, ale samozřejmě kvůli jejich tvorbě, protože al-Fárábí a Ibn Sína byli muslimskými mysliteli, kteří učinili Aristotela známým v islámském světě, zatímco al-Ghazzálí byl nejvýznamnějším teologem islámu díky svému nejvýznamnějšímu dílu *Taháfut al-falásifa*. „V tomto svém hlavním díle, jež se nazývá ve středověkém překladu *Destructio Philosophorum*, čemuž by podle jednoho moderního badatele nejlépe odpovídalo *Bankrot Filozofie*, al-Ghazzálí rozhodně popírá, že by bylo možno měřit náboženská učení rozumem.“⁸

Nejdůležitější otázka je, jak vlastně probíhalo překládání a jeho postupy? Mnozí překladatelé byli schopni překládat z arabštiny do latiny přímo a bez cizí pomoci. Postupy překladů v Toledu ve 12. i v 13. století byly prováděny obvykle takovým způsobem, že dva učenci se spojili v jakýsi tým a pak jeden z nich překládal nahlas arabský text do hovorového jazyka (kastilštiny), zatímco druhý převáděl jeho slova do latiny. Krátkým slovem odpovídá na tento dotaz Johannes Hispalensis (Juan ze Sevilly), který zanechal postup při překládání textu *De Anima* od Ibn Síny v tomto záznamu: „Kniha byla přeložena z arabštiny tak, že jsem slovo za slovem říkal v hovorovém jazyce a kanovník Dominicus (Gundisalvi) každé z nich přeložil do latiny.“⁹

⁷ Hans Kaufmann: *Maurové a Evropa*, s. 81–82

⁸ Tamtéž, s. 83

⁹ Tamtéž, s. 160

Ovšem při překládání textu do kastilštiny nebo do latiny vznikly nové vědecké terminologie, především v astronomii a matematice, obzvláště v algebře, kde nebyla vůbec žádná latinská tradice, ve zkomolené formě se objevily arabské odborné termíny, anebo byl použit symbol X. „Historie symbolu pro neznámou –X– zřetelně ukazuje, že se k nám dostal prostřednictvím španělských překladatelských škol: Arabové používali zkratky –Š–, ze šaj ve významu něco, což španělští překladatelé transkribovali jako xay, zkráceně pak jako X.“¹⁰

Jedním z nejvýznamnějších překladatelů byl Juan de Sevilla (Johannes Hispalensis), který působil také v Toledu a který se věnoval především překladům matematických a přírodovědných spisů.

„V umění magie a v astrologické vědě bylo jen málo těch, kdož by byli učenější než španělští filozofové. Na to ukazují knihy a tabulky z Toleda, kde skoro všechny filozofické knihy byly přeloženy z arabštiny do latiny. Proto Juan ze Sevilly a někteří jiní v Seville a Murcii vynikali jako nejučenější v astrologii.“¹¹

¹⁰ Tamtéž, s. 161

¹¹ Tamtéž, s. 164

1.3 Překlady Gerarda z Cremony

Gerard z Cremony se naučil arabsky a nakonec zůstal v Toledu skoro 40 let. V roce 1175 vydal *Almagest* v latinském překladu¹² a téhož roku přeložil *Kitáb al-Mansúrí* pod latinským názvem *Liber de medicina ad Almansorem*, dílo, které napsal jeden z nejvýznamnějších arabských lékařů Abú Bakr Muhammad ibn Zakaríjá ar-Rází pro chorásánského emíra. Ar-Rází napsal několik knih věnovaných lékařství jako *Al-háwí fi l-tibb* aneb *Schránka lékařství*. „V pozdější době doznaly jeho zachované poznámky k chorobopisům ještě většího uznání: byly uveřejněny jako *Al-háwí fi l-tibb (Schránka lékařství)* anebo pod latinským titulem *Continens* a představují obrovský poklad klinických zkušeností. A ještě něco bylo pro ar-Rázího charakteristické: napsal jakousi domácí příručku lékařství, totiž *Knihu pro ty, kdož nemají poblíže lékaře*.“¹³

Ke Gerardovým překladům patří ještě knihy obou velkých chirurgů, Abu l-Kásima az-Zahrawího (Abulcasis) a Abú Marwána ibn Zuhra (Avenzoar).

Cenná tvorba některých arabských vědců byla přeložena Gerardem a ovlivnila celou Evropu. Z nich stojí za zmínku především: al-Chwárizmí (787–847), Ibn Síná (Avicenna, 980–1037), Muhammad ibn al-Hasan ibn al-Hajtham (Alhazen, 965–1040).

¹² <https://www.britannica.com/biography/Gerard-of-Cremona>
+ https://en.wikipedia.org/wiki/Gerard_of_Cremona

¹³ Hans Kaufmann: *Maurové a Evropa*, s. 86

2. Arabské výrobky do Evropy

Arabská dynastie se rozprostírala od Bagdádu až do Al-Andalusu (historický arabský název pro oblast Pyrenejského poloostrova ovládaného ve středověku muslimy) a v téže době arabští řemeslníci vyráběli různé produkty ve všech oborech, například skleněné poháry, převážně imitace iráckých, odtud je odvozen kastilský název pro poháry „irakes“. Arabové také napsali různé arabské recepty, týkající se výroby skla.

Dalším oborem, ve kterém Arabové byli nepřekonatelní, bylo koželužství, představované zejména výrobky z Córdoby, které se vyvážely do celé Evropy pod jménem „Córdobese“ i na muslimský východ. Od 11. století se začalo ve francouzštině používat slovo „cordonnier“ pro obuvníka a termín „cordouan“ označoval nejlepší druh vydělané kůže.

3. Slované na poloostrově

Bílí otroci, pocházející ze slovanských zemí střední Evropy v 9. a 10. století, byli známí pod názvem as-Sakálíba (= Slované). Mnozí z nich přicházeli v mladých letech a rychle přijímali náboženství, jazyk i kulturu svých pánů, ba dokonce jeden z nich se jmenoval Chabíb, sepsal celou knihu, věnovanou jejich poezii. „Slované zůstávali mnohdy formálně otroky, měli i oni své vlastní otroky a patřili jim rozsáhlé latifundie. Někteří z nich byli určeni pro služby v haremech: tyto eunuchy dodávali Židé, kteří ve Francii založili několik „továren na eunuchy“, z nich nejznámější byla ve Verdunu.“¹⁴

Již dříve jsem zmínil, když jsem psal o Abdarrahmánu III., Madínu az-Zahrá, která byla totálně zničena konfliktem mezi Slovaný a ostatními žoldněři. Tady je další důkaz, že Slované byli nejenom otroci, nýbrž někteří z nich měli sociální politické postavení ve společnosti, ba dokonce někteří z nich byli vládci a samozřejmě hráli velkou roli na rozšíření arabského jazyka do slovanských zemí.

„Tito otroci – žoldněři získávali poměrně záhy svobodu a otvírala se před nimi možnost rychlého sociálního a politického vzestupu, podobně jako tomu bylo s tureckými gardami ve východní části islámského světa. Již za Abdarrahmána III. tvořili významné jádro silné městské střední třídy a v době po rozpadu chalífátu vytvořili – vedle Arabů a Berberů – třetí skupinu, z níž vzešly dynastie mulúk at-tawáif. Nejvýznamnějším z těchto „Slovanů“ byli Chajrán, vládce Almérie do roku 1028, a jeho nástupce Zuhajr, dále Mudžáhid, který v téže době ovládl Denii a Baleárské ostrovy. Tento Mudžáhid proslul jako největší pirát své doby a proslavil se nejenom svými výpravami na Sardinii a italské pobřeží, nýbrž také ve Valencii vládli zpočátku „Slovanští“ vojenští náčelníci, avšak již roku 1021 musili ustoupit arabské dynastii Ámirovců.“¹⁵

¹⁴ Tamtéž, s. 148

¹⁵ Tamtéž, s. 148

II. Arabština v současné češtině

Tato bakalářská práce je zaměřená na slova přejatá z arabštiny do současné češtiny. Za účelem získání seznamu přejatých slov jsem z tohoto důvodu použil čtyři slovníky, které zmíním následovně:

1) *Arabsko-Český slovník*, jehož autorem je Doc. Petr Zemánek a kolektiv, dále uvádím vedle každého slova z tohoto slovníku jméno autora (Petr Zemánek). V tomto slovníku se nachází hodně arabských slov z různých oborů, např. náboženská, kulturní, literární, geografická a velmi specifická slova, která se nevyskytují v ostatních slovnících. Jazykem tohoto slovníku je arabština, nejenže jsem přeložil význam slov, ale i přidal jsem k tomu další komentář z mé zkušenosti, ba dokonce jsem přidal více informací ohledně původu těchto slov z ostatních etymologických slovníků, zda bylo přejato přímo z arabštiny nebo přes ostatní jazyky, jako např. němčinu nebo španělštinu.

2) *Český etymologický slovník*, jehož autorem je PhDr. Jiří Rejzek, dále uvádím vedle každého slova z tohoto slovníku jméno autora (Jiří Rejzek). Jedná se o velice jasný slovník, který obsahuje více informací ohledně původu přejatých slov a jejich významu v širším smyslu. Počet slov získaných z tohoto slovníku je 86.

3) *Etymologický slovník jazyka českého*, jehož autorem je Prof. Václav Machek, dále uvádím vedle každého slova z tohoto slovníku jméno autora (Václav Machek). Tento slovník je starší než slovník od Jiřího Rejzka, přejatá slova z toho slovníku jsou opakována v předchozích slovnících a je jich celkem 27, některá z nich taktéž mají nulovou frekvenci v korpusu např.: aludel, bůstka a citvar.

4) *Akademický slovník cizích slov*, jehož autorem je prof. PhDr. Jiří Kraus DrSc., dále uvádím vedle každého slova z tohoto slovníku jméno autora (Jiří Kraus), pokud slovo není opakováno v ostatních slovnících. Jedná se o velmi bohatý slovník, sice většina slov v tomto slovníku je opakována v ostatních slovnících, ale slovník ukazuje původ slov více do detailu. Ve slovníku jsem zjistil, že některá arabská slova, přejatá do evropských jazyků, jsou původně z řečtiny, protože arabští učenci přeložili řeckou tvorbu především v oboru lékařství.

1. Seznam slov

Seznam slov je řazen dle tematických principů, každé slovo má údaje o frekvenci dle Českého národního korpusu v závorce, zdroji a slovníku, ve kterém bylo nalezeno. Slova, mající nulovou frekvenci, jsou umístěna na konci tohoto seznamu.

1.1 Názvy rostlin

Ambra (2229): [Petr Zemánek/Ivan Hrbek] Voskovitá vonná látka získávaná ze střev vorvaně, užívaná ve voňavkářství.

Ambr (67): [Petr Zemánek] Vlastní jméno. Název éterického oleje.

Arak (21): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Alkoholický nápoj aneb datlový arak. Přejato přes fr. „arac“ z ar. „araq“ tzn. „šťáva z datlí nebo lihový nápoj“.

Artyčok (2335): [Jiří Rejzek] Druh zeleniny. Ze severoit. „articiocco“. Přes starší šp. „alcarchofa“ z ar. „al-haršufa“.

Baklažán (970): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Lilek velkoplodý. Z ar. „bādinjān“. Přejato přes r. „baklažán“ a přes tur. „patlydžan“.

Bámije – Bamije – Bamja (0/2/7): [Petr Zemánek] Zelenina, druh známé rostliny v Egyptě.

Guává – Guava (0/46): [Petr Zemánek] Název ovoce. Přejato přes šp. „guaya“.

Hašiš (5788): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Omamná látka z ind. „konopí“, hašišový. Z ar. „hašiš“ tzn. „suchá tráva“, pak i „indické konopí“.

Hummus (297): [Petr Zemánek/Etymonline] Římský hrách nebo cizrna. Přejato přes tur. „humus“.

Kafr (656): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] „Aromatická látka z jistého tropického stromu“ z ar. „kāfir“. Přejato ze střhn. „gaffer“, a to přes střlat. „cafora“.

Kandys (28): [Ivan Hrbek 167,168] Kandované ovoce z ar. Kandí (zhuštěná šťáva z cukrové třtiny).

Kapar (63): [Václav Machek] Z ar. „kabbar“. Koření (poupě) z rostliny zvané kapara. Přejaté přes lat. „capparis“ a něm. „Kaper“.

Káva (149,689): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. Kahwa.

Kmín (17,103): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Z ar. „kammün“. Přejato přes lat. „cuminum, cyminum“, a to z ř. „kýminon“.

Limonáda (21,225): [Jiří Rejzek] Citron. z ar. „limün“ prostřednictvím per. přejato přes něm. „Limonade“, z fr. „limonade“ a z it. „limone“

Lucerka (17): [Jiří Rejzek] Rostlina *Medicago sativa*. Z ar. „lazwardijja“ lazurná moře. Přejato z něm. „Luzerne“, to pak je z fr. „luzerne“, což je (přes provensálštinu) = lat. „lucerna“ = svítilna.

Muškrát (6676): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. Musk (ve významu mošus).

Rybíz (10,663): [Jiří Rejzek] Z rak.– něm. „Ribis(el), a to přes it. „ribes“, střlat. „ribes(ium), za ar. „ribäs“.

Sirup (16,652): [Ivan Hrbek 167,168] A šerbet, obojí od ar. kořene „šaraba“ – pít.

Špenát (16,919): [Jiří Rejzek/Václav Machek] přejato přes něm. „Spinat“, a to přes it. „espinače“, případně šp. „espinaca“ z ar. „isfinäg, isfänäh“.

Šafrán (10,523): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Druh jarní byliny, přes střhn. „safrän“, z fr. „safran“, střlat. „safranum“, a to z ar. „zafarän“.

Zázvor (15,157): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „zandžabíl“ (sanskrt. „Srngavéra“).

1.2 Názvy látek, textilu a oděvu

Abbája – Abáje (1/272): [Petr Zemánek] Vlněný přehoz, ženský i mužský volný oděv s dlouhými rukávy.

Atlas (24025): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Hladká látka z hedvábné příze. Přejato z ar. „atlas“, tzn. hladký. Přejato přes něm. „Atlas“.

Baldachýn (1864): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „Bagdád“ přes arm., kde město bylo nazýváno „Baldach“.

Barchet (64): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Hrubá bavlněná látka z ar. „barräkn“, tzn. „látka z velbloudí srsti“. Přejato z raně nhn. „Barche(n)t“, zatímco stč. podoby jsou z pozdně střhn. „Barchan (t)“, a to přes střlat. „Barrac(h)anus“ případně stfr. „Barragan“.

Burnus (318): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Beduínský plášť z ar. „burnus“, přejato přes něm. „Burnus“, z fr. „burnous“, z ř. „bírrhos“ a z lat. „birrus“.

Chilat(0): [Ivan Hrbek 167,168] Slavnostní čestné roucho, do něhož vládcové přiodívali poddané na důkaz přízně, jednak z něj vznikl chalát, jednak pak slovo „gala“ ve významu slavnostní, a odtud pak další odvozeniny jako „galán“, „galantní“, „galanterie“, „galanterní“ zboží aj.

Chimár (1): [Petr Zemánek] Šátek zakrývající vlasy, krk a hrud' ženy, nejčastější nad pasem.

Damašek (13095): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Látka s vetkaným lesklým vzorem, damaškový. Z ar. „Dimašq“ ze jména syrského města Damascus. Přejato přes it. „damasco“ a z lat.

Gáza (1757): [Ivan Hrbek 167,168/Etymonline] Od palestinské Ghazy. Přejato přes ar. „gazz“ tzn. „hrubé hedvábí“.

Háb (87): [Václav Machek] Šaty, ženský oděv, prádlo nebo hrubé sukno. Z ar. „abā“ přejato přes osmánštinu „aba“.

Ikál/ Iqál (2/0): [Petr Zemánek] Šňůra pro upevnění šátku Kúfija.

Jupka (302):[Václav Machek] Z ar. „al-gubbah“ nebo „gobbah“, bavlněný spodní oděv. Bývalé „jiple“ přes němčinu „Jüppel“, přejaté přes němčinu z románštiny (fr. „jupe“, it „giuppa“). Tato slova jsou příbuzná se slovy „šuba“, „čuba“, „župan“, „župica“.

Kabát (79,677): [Jiří Rejzek] Pracovní blůza, s/ch. „kabad“, tzn. „bohatý svrchní šat“. Asi z per. „kabā“ tzn. „plášť, kaftan“, perské slovo je asi z ar.

Kaftan (1538): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Druh oděvu. „Orientální dlouhý plášť“. Z tur. a ar. „qaftān“, z per. „chaftān“.

Kytlice (2836): [Jiří Rejzek] „Prostý hrubý oděv“. Z ar. „qutun“, tzn. „bavlna“. Přejato přes něm. „Kittel“.

Kutn nebo koton (4/73): [Ivan Hrbek 167,168] Bavlna se objevuje v češtině jednak jako „kartoun“, jednak jako „kutna“.

Mušelín (506): [Ivan Hrbek 167,168] Je odvozen od Mosulu, města v Iráku.

Mohér (247): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Tkanina ze srsti angorských koz. Z angl. „mohair“ a z ar. „Muhayar“, tv. (s příkloněním k angl. „Hair“ = „vlasy“). Doslova „výběr“ od „hayara“ = „vybírat“.

Safián (89): [Ivan Hrbek 167,168] Od marockého města Sáfi.

Satén (2475): [Ivan Hrbek 167,168] Odvozená od arabského Zajtún.

Šifon (767): [Ivan Hrbek 167,168] „Chiffon“. Vznikl z ar. „šiff“; lehká průsvitná látka, od stejného kořene je odvozen i „šifonér“ = menší skříň s poličkami.

Šuba (3081): [Václav Machek] Kožich, tak i u jiných Slovanů, od nich u Litevců, Maďarů a Rumunů, č. je i „čuba“. Od Slovanů je snad i něm. „Schaube“. Slovo původu východního, ale není dosud jasné, odkud z východu a jak k nám přišlo. Jinou cestou, z ar. „gubbet“ dospělo k Románům (it. „giubb“ atd.), od nichž pak je mor. „župa“ = kožich s vlčiny, „župica“ = dlouhý svrchní šat valašský.

Vata (12,445): [Ivan Hrbek 167,168] Je arabského původu z „bátin“; vatovaný oděv.

1.3 Termíny mající vztah k chemii a mineralogii

Alchymie (47,927): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] „Univerzální vědecká disciplína ve středověku a renesanci.“. Z ar. „al-kimiyä“, tzn. „kámen mudrců“, ar. slovo je asi z ř. „chymeía“, tzn. „míšení“ či „zpracování kovů“. Přejato přes střlat. „alchimia“, a to přes šp. „alquimia“.

Alkohol (499646): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] „Alkoholy, organické sloučeniny odvozeně od uhlovodíků.“. Z ar. „al-kuhl“ (šp. - ar. varianta „al-kuhul“). Původní význam byl „antimon“, tzn. jemný antimonový prášek sloužící k černění očí, později (v alchymii) „jakákoli látka získaná destilací či sublimací“. V 16. století je doložen termín „alchhol vini“ „vinný extrakt“, odtud dnešní rozšířený význam. Přejato přes střlat. „alcohol“.

Anilin (396): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Bezbarvá kapalina k výrobě barev, léku apod. Uměle kolem r. 1840 od port. „anil“ indigoník (získával se destilací z indiga) z ar. „an-nil“ (z „al-nil“) a to přes per. z sti. „Nila-“, tzn. „tmavě modrý“.

Antimon (631): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „Ithmid, Uthmud“; Jemně rozmělněný prášek antimonu, používaný k barvení očních víček.

Alkoxid (2): [Petr Zemánek] Alkoxidy, alkoholáty.

Alkali – Alkalický (19/2593): [Ivan Hrbek 167,168 Z ar. „al-kalí“.

Amalgám (979): [Ivan Hrbek 167,168] Je z ar. „Malgham“ = změkčující mast.

Amulet (4090): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „himálat“; závěsný pás, na němž visel meč, později vše, co bylo nošeno okolo krku.

Azur (573): [Ivan Hrbek 167,168] Je z persko-arabského „Lázwardí“, podobný „Lazuru“.

Borax (328): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. slova „Búrak“.

Benzín (125,634): [Ivan Hrbek 167,168] Z původního „Lúbán Džáwí“; javánské kadidlo.

Droga (281,393): [Ivan Hrbek 167,168] Je z ar. „Dúrawá, dráwa“.

Fosfát (2412): [Petr Zemánek] Důležitá skupina látek v biochemii.

Kalium (513): [Jiří Rejzek] „Draslík“ uměle od ar. „qali“ = potaš.

Mazut (1654): [Jiří Rejzek] Odpad při destilaci nafty. Z ar. „makhzulat“ tzn. „odpadky“.

Přejato z r. „mazút“, a to prý přes ttat. jazyk z arabštiny.

Nafta (134,863): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „naft“.

Potaš (439): [Ivan Hrbek 167,168] Draselná sůl.

Soda (9170): [Jiří Rejzek] Přes něm. „Soda“ z it., šp. „Soda“, a to z ar. „suwwād“, což je název rostliny, z jejíhož popela se soda získávala.

Talisman (7222): [Ivan Hrbek 167,168] Je z at. „tilsam“; kouzelný obraz.

Vizmut (86): [Ivan Hrbek 167,168] Z ar. „Ithmid, Uthmud“; odvozeno ze stejného kořene.

1.4 Námořní termíny

Admirál (7715): [Ivan Hrbek 168/Jiří Rejzek] Z ar. „amír-al bahr“; námořní velitel anebo „amír-al-rah“; nebo velitel transportu. Přejato přes něm „Admiral“ přikloněním k lat. „admiräre“ obdivovat. Z fr. „amiral“.

Albatros (12311): [Petr Zemánek] „Mořský pták rodu Diomedea, světle zbarvený, podobný rackovi.“

Arzenál (20742): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Zbrojnice nebo sklad. Z ar. „dar as-sinaa“, tzn. loděnice, továrna; slovo „dar“ v arabštině znamená „dům“ a „sinaa“ znamená řemeslo. Přejato přes něm. „Arsenal“, z it. „arsenale“.

Havárie (154,703): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Awwár“; škoda, chyba.

Kabel (83,469): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Habl“; lano, provaz.

Monzun (1200): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Občasný vítr vanoucí v jihovýchodní Asii, monzunový. Přes něm. „Monsun“ případně angl. „monsoon“, it. „monsone“, z port. „monção“ (dříve moução), a to z ar. „Mausim“ tzn. „roční doba“ z toho „pravidelný vítr, příznivý pro cestu do Indie“ (monzun vane od května do září od jihozápadu, zbytek roku naopak).

1.5 Vojenská terminologie

Halapartna (963): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Al-harba“; kopí nebo železný hrot kopí.

Kalibr (12,698): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Kálíb“; což původně znamenalo ševcovské kopyto, potom formu, vzor, model, stejného původu je patrně i kadlub.

Labarda (6): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Alabarda“ se dostalo až k nám přes Itálii.

Razie (18,338): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Ghazw, Ghazwa“; nájezd, tažení.

1.6 Oblast obchodu

Magazín (69,606): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Machzan“, množné číslo „Macházin“; sýpka, skladiště.

Riziko (374,097): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Rizk“; původně obživa, denní přiděl.

Tára (189): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Tarh“; odečtení.

Tarif (45,257): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Tarif“; oznámení, seznam zboží a cen.

1.7 Z oblasti bytového a domovního zařízení

Alcázar (169): [Petr Zemánek] Palác.

Alkovna/ Alkovňa (191): [Petr Zemánek/ Václav Machek/Ivan Hrbek] Výklenek, přístěnek v obytném domě, bez oken. Z ar. „al-qubba“ tzn. přístěnek, klenutá místnost, přejato přes něm. „Alkoven“, z fr. „alcôve“, a to přes šp. „alcoba“.

Divan (1,104): [Ivan Hrbek 168] Je z ar. „Díván“; původně sbírka, pak shromáždění, nakonec úřad vezíra, pohodlné místo, z téhož slova se vyvinuly názvy pro celnice v románských jazycích, jako francouzské „Douane“, italské „Doana, Dogana“, španělské „Aduana“.

Karafa (2,758): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Gharráfa“; láhev se širokým dnem.

Kamaše (617): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Ghadámasí“, tj. z libyjského města „Ghadámis“, kde se vyráběly kožené předměty.

Kufr (70,759): [Ivan Hrbek 168] Z ar. „Kuffa“, což znamená hluboký koš.

Matrace (26,687): [Ivan Hrbek/Jiří Rejzek] Z ar. „Matrah“; místo, na něž je něco hozeno nebo položeno, polštář). Přejato přes něm. „Matratze“ = „žíněnka, spací podložka“, z stit. „materazzo“.

Mašrabíja (3): [Petr Zemánek] Dřevěný okenní arkýř nebo okenice, do které je vložena mřížka z jemně vyřezávaných kousků dřeva.

Sofa (2247): [Jiří Rejzek/Ivan Hrbek] Druh pohovky. Přes něm. „Sofa“, z fr. „sofa“, a to z ar. „suffa“ = „lehátko, přístřešek“.

1.8 Literární a novinářské oblasti

Almanach (6773): [Ivan Hrbek/Jiří Rejzek] Z ar. „Al-manách“; místo, kde klekají velbloudi, potom vyprávění, jež lze na takovém místě slyšet. Ročenka z něm. „Almanach“ ze střlat. „almanachus“, a to ze šp.-ar. „al-manah“ tzn. „druh kalendáře“.

Gazeta (7,833): [Ivan Hrbek 168,169] Zní italsky, je odvozeno z arabského „Kanz, Kanza“, tzn. poklad, mince, připojením italské koncovky vznikla „gazetta“, malá mince, již se platilo za noviny.

Kamelot (6,907): [Ivan Hrbek 168,169] Z ar. „Hammál“, tzn. nosič.

Makáma (20): [Petr Zemánek] Žánr arabské rýmované nebo rytimizované prózy, má také význam „postava nebo pohřební místo“.

Zadžal (4): [Petr Zemánek] Poetický útvar nebo strofická báseň.

1.9 Termíny používané při hrách a zábavách

Gambit (1235): [Ivan Hrbek 169] Z ar. „Džanbí“, postranní, od „Džanb“, tzn. strana.

Hazard (44,753): [Ivan Hrbek 169] Z ar. „Zahr“, tzn. kostka, což přes španělské „Azar“ dalo vznik francouzskému „hasard“.

Šachy (22,282): [Ivan Hrbek 169] Odvozen od perského „Šáh“, král. A když je král poražen, umírá – arabsky „šáh mát“, král je mrtev, král zemřel.

1.10 Názvy hudebních nástrojů

Loutna / lútna (3727/0): [Jiří Rejzek/Václav Machek/Ivan Hrbek] Hudební nástroj. Z ar. „al-úd“, kde „al“ je člen a „úd“ znamená „dřevo“, tady dřevěný hudební nástroj. Přejato ze střhn. „lüte“ (dnes Laute), a to asi přes šp. (a)laúd.

Tambur (35): [Ivan Hrbek 169] Z ar. „tanbúr“.

1.11 Náboženské termíny

Alah – Allah – Ellah – Elah (12/148/ 4/204): Bůh

Al-Azhar (295): [Petr Zemánek] Mešita a islámské učiliště (univerzita) v Káhiře.

Almohádové (2): [Petr Zemánek] Islámské hnutí.

Alkorán – Al Korán (6): [Petr Zemánek] Starší název koránu.

Ašúrá (35): [Petr Zemánek] Desátý den měsíce muharramu. Také označuje muslimský svátek „den Ašúra“ nebo „Ašúra“. Znamená také název slavného trhu aneb název arabského jídla.

Al-Salafija – Salafija (0/28): [Petr Zemánek] Islámské reformní hnutí.

Arafát (3245): [Petr Zemánek] Hora v Saúdské Arábii, stání na Arafátu při velké pouti.

Azharský (1): [Petr Zemánek] Z Al-Azharu pochází nebo absolvent z Al-Azharu.

Džihád (6923): [Petr Zemánek] Boj proti nevěřícím. Ženské jméno.

Fátiha (39): [Petr Zemánek] 1. Súra Koránu.

Fatwa (1183): [Petr Zemánek] Závazné stanovisko islámské náboženské autority, znamená také v hovorovém jazyce „rada“.

Hidžry (87): [Petr Zemánek] Cesta Mohammeda od města Makky do města Madiny.

Hidžra (216): [Petr Zemánek] Odchod Mohameda z Mekky do Medíny; také počátek muslimského lunárního kalendáře.

Hidžrí – Hidžry (1/87): [Petr Zemánek] Označují muslimský kalendář, rok muslimského lunárního kalendáře.

Hadís (106): [Petr Zemánek] Nejčastější kázání Mohameda.

Hanbalovský (10): [Petr Zemánek] Patřící k jedné škole sunnitského islámu.

Hanafský – Hanafitský (0): [Petr Zemánek] Příslušník směru sunnitského islámu.

Hádždž – Hadždž (113/519): [Petr Zemánek] Poutník do Mekky

Imám (3348): [Jiří Rejzek] Muslimský duchovní z ar. „imām“, tzn. „vůdce“.

Islám (34,640): [Petr Zemánek/ Jiří Rejzek] Muslimské náboženství. Z ar. „islām“ odevzdání se (Bohu).

Jazídí – Jezídrové (1/51): [Petr Zemánek] Jazídrovec, příslušník sekty jazídrov.

Kalif (292): [Jiří Rejzek] „Duchovní i světská hlava muslimů“. Z ar. „chalífa“, tzn. nástupce, myslí se nástupce Mohamedův.

Kibla (5): [Petr Zemánek] Znamená v každé mešitě směr k Mekce. Směr, v němž věřící muslim vykonává svou modlitbu.

Korán (8596): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] „Svatá kniha islámu a základní náboženská kniha islámu“ z ar. „qur’án“, doslova „čtení od qara’ a’, číst, recitovat“.

Kaaba (223): [Petr Zemánek] Svatyně v Mekce.

Mihráb (49): [Petr Zemánek] Místo v Kible, naznačené výklenkem.

Mahdí (966): [Petr Zemánek] Očekávaný vůdce pro muslimy, ale není prorok.

Mustafa (2889): [Petr Zemánek] Mužské jméno, má význam „vybraný člověk“, a proto prorok Mohammed má také jméno El Mustafa.

Mešita (21,934): [Jiří Rejzek] Muslimská modlitebna. Z ar. „masgid“, tzn. modlitebna. Přejato přes raně nhn. podobu (Meschit, Mesquita v 16. století) ze šp. „mezquita“ či stit. Meschita a to v době křížových výprav.

Muftí-Mufti (787/14): [Petr Zemánek] Náboženská autorita, oprávněná vydávat fatwy: člověk oplývající smyšlenkami, výmysly.

Mutazila (1): [Petr Zemánek] Název spekulativně dogmatického učení a teologické školy.

Mohamedán (491): [Jiří Rejzek] Muslim. Podle něm. „Mohammedaner“ od jména proroka Mohameda (6.–7. st. po Kr.), zakladatele islámu.

Málikovský (13): [Petr Zemánek] Patřící k málikovskému směru sunnitského islámu.

Minaret (5374): [Jiří Rejzek] Věž mešity. Přes něm. „Minarett“, z fr. „minaret“, a to z tur. „minäre“ a z ar. „manāra“, tj. vlastně „maják“, od „nār“ = „oheň“.

Muslim (54,902): [Jiří Rejzek] Z ar. „muslim“ doslova „předaný (Bohu)“, což je vlastně příčestí trpné od „aslama“ = předat se (Bohu)“.

Mazhab (12): [Petr Zemánek] Islámská právní škola.

Mihráb (49): [Petr Zemánek] Výklenek v mešitě směrem k Mekce.

Ramadán (4895): [Petr Zemánek] 9. měsíc muslimského kalendáře.

Radžab (8): [Petr Zemánek] Sedmý měsíc muslimského kalendáře. Mužské jméno

Súfi – Sufi (45/29): [Petr Zemánek] Islámský mystik, má také další význam pro skromného člověka.

Súfismus (85): [Petr Zemánek] Mystická forma, duchovní cesta či spiritualita islámu.

Súra (631): [Petr Zemánek] Část z koránu.

Sunna (493): [Petr Zemánek] Soubor islámského zvykového práva dle skutků proroka Mohammeda.

Súra (631): [Petr Zemánek] Kapitola Koránu, v hovorovém jazyce označuje „obraz nebo snímek“.

Šejch (925): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Starší nebo starý člověk, představitel nebo vůdce, mistr sofijského řádu, titul velkého muftího aneb duchovní hlava islámu, přejato přes angl. „sheik“ či fr. „cheik“, a to z ar. „šaih“ tj. vlastně „stařešina“.

Šía (38): [Petr Zemánek] Islámská frakce uznávající Alího jako právoplatného nástupce proroka Mohammada.

Šíitský (11,605): [Petr Zemánek] Šíita, příslušník šíitského směru islámu.

Šerifský (246): [Petr Zemánek] Spojený s potomky Muhammada. Spojený s osobním jménem Šerif.

Šaháda (75): [Petr Zemánek] Vyznání víry.

Wahhábovský (29): [Petr Zemánek] Wahhábovské hnutí.

Zakát (76): [Petr Zemánek] Muslimská almužna.

Zajdáka (20): [Petr Zemánek] Šíitská sekta v Jemenu.

1.12 Geografické názvy

Aden (884): [Petr Zemánek] Město v Jemenu.

Asír (16): [Petr Zemánek] Oblast na arabském poloostrově mezi Hidžázem a Jemenem. Má také význam jako přídavná jména: „těžký, obtížný aneb tvrdý“.

Al-Aríš (5): [Petr Zemánek] Město v Egyptě.

Aqaba (Akaba) (14): [Petr Zemánek] Přístav v Rudém moři.

Báb al-Mandab – Báb el-Mandeb (28/1): [Petr Zemánek] Úžina mezi Jemenem a Afrikou.

Karbala / Karbalá (348/670): [Petr Zemánek] Posvátné město šíitského islámu, ležící v Iráku.

Lázikíja (27): [Petr Zemánek] Přístav v Sýrii.

Medína (142): [Petr Zemánek] Město na západě Saúdské Arábie.

Mekka (10,503): [Petr Zemánek] Posvátné město islámu.

Mukattam (5): [Petr Zemánek] Kopcovitý výběžek, skalnatý masiv v Káhiře.

Nil (6678) : [Petr Zemánek] Řeka v Egyptě.

Nubie (30): [Petr Zemánek] Oblast v jižním Egyptě

Rás al-Chajma (46): [Petr Zemánek] Jeden ze spojených arabských emirátů.

Sulajmáníja (235): [Petr Zemánek] Město v Iráku.

Sohág – Sohag (5/7): [Petr Zemánek] Město v Horním Egyptě.

Šatt al-arab – Šatt el-arab (86/1): [Petr Zemánek] Oblast soutoku řek Eufrat a Tigris na jihovýchodě Iráku a ústí do Perského zálivu. Jenom slovo „Šatt“ znamená „pobřeží“.

Údolí Natrún – Natrún – Wádí Natrún – Wádí Natrún (0/5/4/1): [Petr Zemánek] Údolí v Egyptě.

Zagázíg – Zagazig (2/8): [Petr Zemánek] Město v severním Egyptě.

1.13 Odborné a vědecké termíny

Algebra (874): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] „Nauka o řešení rovnic a teoriích s tím souvisících“. Z ar. „al-gabr“ doslova „opětovné spojení oddělených částí“, z ar. „gabara“ znamenající „znovu spojovat“, poprvé užito ar. matematiky v 9. století.

Algoritmus (8160): [Jiří Rejzek] „účelně volený postup výpočtu“ ze střlat. „algorismus“ s příkloněním k ř. „arithmos“ (‘číslo, počet‘), a to od jména ar. matematika Al-Hvarizmího (9. st.)

Cifra (9605): [Jiří Rejzek/Václav Machek] číslice, ciferník. Z ar. „sifr“ znamenající „nula“, původně „prázdný“ (nula byla zavedena až s ar. číselným systémem). Přejato přes něm. „Ziffer“, a to přes střlat. „cifra“.

Cyankáli (516): [Jiří Rejzek] Kyanid draselný. Z ar. „qali“ znamenající „draslo“. Přejato přes lat. „cyan“, z ř. „kýanos“ a z střlat. „Calium“ značící „Draslík“.

Elixír (6128): [Jiří Rejzek] Zázračný nápoj. Ze střlat. „elixir“, a to z ar. „al-iksir“ značící „kámen mudrců, droga“, z členu „al“ a ř. „xerion“ = „suchý prášek (jako lék)“ od „xeros“ „suchý“.

Masáž (55,527): [Jiří Rejzek] Z ar. „massa“ znamenající „dotýkat se“. Přejato přes něm. „Massage“, z fr. „massage“. Spojitost s lat. „massa“ a ř. „mássö“ „hnětu“.

1.14 Názvy živočichů

Papoušek, papúč (29,188/2): [Václav Machek] Přejato z ar. „babaghä“, u nás bylo cizí slovo přetvořeno pomocí domácích přípon „-uch“ nebo zdrobněle „-úšek“, „-oušek“ z češtiny je hl. papuch, papuš, u Pfuha. „Papagáj“ je buď přímo z němčiny, nebo z maď. „Papagáj“

Sokol (409,864): [Jiří Rejzek] Z ar. „saqr“ = „raroħ“.

Žirafa (16,027): [Petr Zemánek] Mohutný sudokopytník. Z it. „girafa“, případně ještě přes něm. „Giraffe“ z ar. „zurāfa, zarāfa“.

1.15 Ostatní

Abdalláh (3414): [Petr Zemánek] Součást arabských jmen nebo sluha Boží.

Abbásovský (83): [Petr Zemánek] Kmen „Abbásovec“ příslušník rodu Abbásovců.

Antar (324): [Petr Zemánek] Mužské jméno, hrdina staroarabského románu.

Adnán (71): [Petr Zemánek] Praotec severních Arabů.

Alkyd (19): [Petr Zemánek] Syntetická pryskyřice polyesterového typu.

Ámil (5): [Petr Zemánek] Titul správního úředníka v chalífátu, původně správce okresu, později nejvyšší berní úředník v provinciích.

Ansárové (3): [Petr Zemánek] Gnostická sekta v Sýrii.

Alawský – Alavitský (0/8): [Petr Zemánek] Patří ke kmenu Alawy.

Ajjáš (9): [Petr Zemánek] Oblast v Egyptě.

Aladín (Aladin) (1258): [Petr Zemánek] Známý hrdina v pohádkách.

Asuánská přehrada (84): [Petr Zemánek] Přehrada v Egyptě.

Ahrám (41): [Petr Zemánek] Egyptský deník.

Al-Káida nebo **Al-kajda** (23025): [Petr Zemánek] Název teroristické organizace, má také význam jako „základ, základna“.

Aludel (0): [Václav Machek] Z ar. „al-utal“ znamenající „nádoba“. V češtině znamená jistou baňatou nádobu alchymistickou, a podobně v angl., fr., a něm.

Alambik nebo Alembik (10): [Václav Machek] Z ar. „al-anbik“, značící „pohár“ přichází do českého jazyka přes románský jazyk, z fr. „alamnic“, z it. „lambicco“. V češtině znamená křivuli, vrchní část destilačního přístroje.

Abú Nuwás (5): [Petr Zemánek] Arabský básník abbásovské doby.

Arafát (3245): [Petr Zemánek] Hora v Saúdské Arábii, stání na Arafátu při velké pouti.

Atika (2061): [Petr Zemánek] Jedna z forem almužen.

Azur (573): [Jiří Rejzek] Modř, azurový. Z ar. „lazaward, lazuward“ tzn. Lazurový kámen, lazurit, ultramarín. Přejato přes fr. „azur“, z střlat. „azurum“.

Bakláva (3): [Petr Zemánek] Arabské sladké jídlo.

Balšám (46): [Václav Machek] Z ar. „Bašám“, značící lidový název pro rozličné druhy máty. Přezdívkou balšán se nazývá venkovan. Přejato do češtiny přes řečtiny.

Baobab (2271): [Jiří Rejzek] Mohutný africký strom. Z řeči afrických domorodců, podle jiných slovo ar. původu. Do Evropy se slovo dostalo asi z Egypta.

Bilíla (0): [Petr Zemánek] Sladká pšeničná kaše.

Biser (257): [Václav Machek] Z ar. „busra“ značící „falešná perla“, přejato přes turečtinu.

Borax (328): [Jiří Rejzek] Tetraboritan sodný z ar. „büraq“ přejato přes něm. „Borax“ ze střlat. „borax“.

Burka (2997): [Petr Zemánek] Závoj přes tvář.

Bůstka (0): [Václav Machek] Z ar. „busra“ tzv. skleněná perlička, lesklá cetka na oděvu nebo v tkanině. Slovo pochází z posledního pramene, což je „biser“. Přejato přes ruštinu „búsy“.

Bámije – Bamije – Bamja (0/2/7): [Petr Zemánek] Zelenina, druh známé rostliny v Egyptě.

Beduíni (699): [Petr Zemánek] Jsou příslušníci arabských nomádských kmenů obývajících převážně pouště.

Báb al-Mandab – Báb el-Mandeb (28/1): [Petr Zemánek] Úžina mezi Jemenem a Afrikou.

Cibetka (517): [Jiří Rejzek] Pestře zbarvená kunovitá šelma. Z ar. „zabad“ = „pěna“. Přejato přes it. „zibetto“ k střlat. „zibethum“, pižmo z cibetky.

Cicvár nebo citvar (28/0): [Václav Machek] Z ar. „zidvār“ nebo „žadvār“ přejato přes latinu, fr. „zédoaire“, angl. „zeoary“, ital. „zettovario“.

Cukr/Cukar (202,709/0): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Z ar. „sukkar“ přejato přes střhn. „Zucker“, z it. „zucchero“

Čamara (166): [Václav Machek] Přejato v 19. Století přes polštinu „czamara“, pak ze španělštiny „zamarra“ = ovčí kožich.

Čevapčiči (0): [Jiří Rejzek] Opečené šišky ze sekaného masa. Z s./ch. Čevapčic, což je zdobnělina od „cevap“ z tur. „kebab“, to pak z ar. „Kabāb“, = vlastně „pečený“.

Džidda (972): [Petr Zemánek] Město v Saúdské Arábii.

Džin (2612): Duch v orientálních pohádkách z ar. „Jinn“ aneb „Jinny“.

Demižon (1829): [Jiří Rejzek] Velká baňatá (opletená láhev). Z ar. „damagān“ znamenající „druh nádoby“. Z angl. „demijohn“, a to přetvořením z fr. „dame-jeanne“ doslova „paní-Jana“ (srov. it. „damigiana“, šp. „damajuana“).

Dinár (2417): [Petr Zemánek] Zlatá mince.

Dabka (6): [Petr Zemánek] Libanonský kruhovitý tanec, kruh tanečnicků dabky.

Derviš (el Darawyšh) (747/0): [Petr Zemánek] Stoupenec islámské alternativní religiozity, je často člen súfijského mystického řádu.

Emír (1928): [Jiří Rejzek] Arabský princ, kníže, velitel apod. Emirát = „Knížectví“. Přejato přes moderní evr. jazyky z ar. „amir“ značící „velitel“.

Fakír (3435): [Jiří Rejzek] Indický asketa. Z ar. „faqir“ znamenající „chudák, chudý“ (původně tak byli označováni mohamedánští žebraví mniši).

Feláh (67): [Petr Zemánek] Rolník, zemědělec. V egyptském hovorovém dialektu označuje neelegantního člověka nebo občana pocházejícího ze severu Egypta.

Fils (213): [Petr Zemánek] Drobná mince, v současné době používající se v Emirátech.

Fátimovci (18): [Petr Zemánek] Středověká arabská dynastie.

Faláfil – Faláfel – Falafel (1/10/372): [Petr Zemánek] Smažené zeleninové karbanátky, dost známé jídlo pro snídaně v Egyptě.

Feluka (3): [Petr Zemánek] Dřevěný člun.

Fanfára (8532): [Petr Zemánek] Troubení.

Gáz (126): [Jiří Rejzek] Řídká průsvitná tkanina. Gáza: „jemný obvazový materiál“. Přejato přes fr. „gaze“, a to buď podle palestinského místního jména „Gaza, Ghasa“, nebo přes šp. z ar. „qazz“ znamenající „surové hedvábí“.

Gazal (18): [Petr Zemánek] Milostná báseň, milostné básně.

Ghúl (18): [Petr Zemánek] Démon.

Harém (2924): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Oddělení jenom pro ženy. Má také obecný význam, totožný se ženami, např. „Je tady v této místnosti Harém“ ve významu „Jsou tady ženy v této místnosti“ z ar. „harām“ znamenající „zakázaný, zakázané místo“, přejato přes tur. „harem“.

Henna (194): [Petr Zemánek] Pudr pro nabarvení vlasů nebo malování na tělo. V egyptském dialektu má přenesený význam jako „poslední noc před svatbou“, a to z důvodu, že v té noci se nevěsta připraví na svatbu a maluje si různé figury na těle henou, aneb „noc heny“.

Hidžra (216): [Petr Zemánek] Odchod Mohameda z Mekky do Medíny.

Hášimovský (145): [Petr Zemánek] Patřící hášimovskému království v Jordánsku.

Huriska (107): [Jiří Rejzek] Muslimská milostnice z ar. „hurí“ znamenající „černooký“.

Chalífát (657): [Petr Zemánek] Následník po Mohamedovi, vládce muslimů.

Chalífa (1639): [Petr Zemánek] Zástupce Boha na zemi nebo panovník muslimů.

Chalífát (657): [Petr Zemánek] Chalífát čtyř chalífů (správně vedených).

Ibn Síná – Avicenna (79–52): [Petr Zemánek] Jméno známého arabského lékaře.

Kafe (30,574): [Jiří Rejzek] „káva“. Z ar. „qahwa“. Přejato z něm. „Kaffee“ z fr. „Café“, a to prostřednictvím arm. obchodníků z tur. „kahve“.

Kalibr (12,698): [Jiří Rejzek] „Ráže, měrka“. Z ar. „qālib“ znamenající „forma, ševcovské kopyto“. Přejato přes něm. „Kaliber“, z fr. „calibre“.

Kandovaný (2839): [Jiří Rejzek] „Konzervovaný cukrem“ od slovesa „kandovat“, a to přes it. z ar. „qand“ = třtinový cukr.

Karafa (2758): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Široká lahev s úzkým hrdlem. Přejato přes it. „caraffa“, a to z ar. „garrāfa“ tv. od „garafa“ znamenající „nabírat“ nebo „čerpat“.

Karát (2242): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Z ar. „qirāt“ = nepatrná jednotka váhy. Přejaté přes němčinu „karat“, z it. „carato“

Káva (149,689): [Jiří Rejzek] Z ar. „qahwa“ přes tur. „kahve“

Kánon (3501): [Petr Zemánek] Zákon nebo název knihy např. „Kánon lékařství“ napsal Ibn Síná Avicenna (980–1037).

Kasída (7): [Petr Zemánek] Báseň.

Katar (15,687): [Petr Zemánek] Arabská země.

Kahtán (3): [Petr Zemánek] Legendární předek jižních Arabů.

Korek (4101): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Z ar. a šp. „al-qurq“, kde „al“ je člen, další pochází nejspíš z lat. „cortex“, značící „kůra, lýko, korek“, přejato přes něm. „Kork“ a z stšp. „alcorque“ = boty s korkovou podrážkou.

Kurajšovci (22): [Petr Zemánek] Jméno staroarabského kmene, jehož členem byl i Muhammed.

Kubba (22): [Petr Zemánek] Kuličky z mletého masa nebo plněné mletým masem.

Kebab (2228): [Petr Zemánek] Nakládané grilované maso – druh jídla.

Kuttáb (7): [Petr Zemánek] Koranická škola s výukou čtení, psaní a recitace Koránu.

Kohl (22,253): [Petr Zemánek] Pro zvýraznění očních linek.

Kuskus (3694): [Petr Zemánek] Severoafrický pokrm připravovaný z krup, vařených ve slané vodě.

Kiswa (1): [Petr Zemánek] Černý přehoz přes Kaabu v Mekce.

Kufta – Kofta (3/25): [Petr Zemánek] Grilované kuličky z mletého rybího masa.

Kunáfa (3): [Petr Zemánek] Moučník, nudličky pečené s cukrem polévané máslem, případně plněné.

Kúfija – Kúfije (0/3): [Petr Zemánek] Bílý šátek – pokrývka hlavy Arabů.

Lila (2256): [Jiří Rejzek] „fialový“. Z ar. „liläk“. Přejato přes něm. „Lila“, z fr. „lilas“, dříve „lilac“ = šeřík, šeříkový.

Luqmán (2): [Petr Zemánek] Legendární mudrc nebo Súra v Koránu.

Lajlá (18): [Petr Zemánek] Noc.

Madrasa (280): [Petr Zemánek] Škola.

Molochéja (1): [Petr Zemánek] Hustá polévka, jejímž základem jsou lístky slézu.

Mamlúk (79): [Petr Zemánek] Bílý otrok.

Mansúr (970): [Petr Zemánek] Vítězný člověk.

Muníb (79): [Petr Zemánek] Znamá oblast v Egyptě.

Medína (142): [Petr Zemánek] Město v Saúdské Arábii, slovník nebo obecný název, označující město.

Mumie (15,155): [Jiří Rejzek] přes něm. „Mumie“, it. „mumia“, ze střlat. „mummia“, a to z ar.-per. „mümiyā“ od per. „müm“ = „vosk“ (na balzamování mrtvol).

Maska, Maškara, i Maškaráda (128,559/10,600/2,278): [Ivan Hrbek 169] Z ar. „Maschara“, to znamená „posmívání“, „fraška“.

Monzunový (1567): [Petr Zemánek] Sezónní.

Nadob (2): [Jiří Rejzek] (Pyšný) „boháč“. Z angl.st. „nadob“ tv. zvláště 'Evropan, který získal jmění v Indii'. Původně 'správce provincie v Indii' z hind. „nabab“, a to z ar. „nawwāb“ (plurál), tzn. „místodržící, zástupce“.

Nadir (160): [Jiří Rejzek] Bod v nebeské sféře kolmo pod pozorovatelem. Z ar. „nadir“ (ez-zemt) = „protilehlý“ (k zenitu)

Natrium (175): [Jiří Rejzek] Sodík. Z nlat. Natrium, a to od fr. „natron“ = „hydroxid sodný“ z ar. (a) „natún“ z egypt.

Nasíb (7): [Petr Zemánek] Úvodní milostná část staroarabské básně – Kasídy.

Nasch (12): [Petr Zemánek] Jeden z duktů, typů arabského písma.

Nafta (134,863): [Petr Zemánek] Město v Tunisku nebo palivo.

Osmán (22): [Petr Zemánek] Obyvatel osmanské říše.

Oranžový (53,032): [Jiří Rejzek] přejato (případně přes něm. „Orange“, z fr. „orangé“ tv. „vlastně pomerančové barvy“, od orange „pomeranč“, a to asi přes prov. „Arange“, it. „arancia, arancio“ a ar. „nārang(a)“.

Rasa (26,290): [Václav Machek] Evropské slovo (k nám přišlo z něm. „Rasse“ či fr. „race“) původně nevelmi jasné, podle Oberhummer FUF 1935 a storfera je z ar. „rās“, tzn. „hlava“, původně přes šp. a port.

Rášid – Rašid (24/256): [Petr Zemánek] Vlastní jméno. Používá také jako přídavná jména, ve významu „správný“, „moudrý“ nebo „rozumný“.

Ramses nebo **Ramesse** (563/487): [Petr Zemánek] Vlastní jméno faraonského krále. Slavné náměstí v Káhiře.

Raketa (91,208): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Pálka s pružným výpletem, přes něm. „Rakett“, z fr. „raquette“, it. „racchetta“, tv., a to z ar. „rāhet“, značící „dlaň“, hov. varianty k „rāha“.

Rakije (627): [Jiří Rejzek] Balkánská kořalka. Ze s./sh. „rākija“, z tur. „raki“, a to z ar. „arraq“ = „kořalka““. Původně „šťáva“.

Ríf (33): [Petr Zemánek] Venkov, pohoří v Maroku.

Rífský (7): [Petr Zemánek] Z oblasti Rífu nebo obyvatel Rífu.

Sahara (10,066): [Petr Zemánek] Poušť aneb v egyptském dialektu má přenesený význam „nicota“.

Safar (98): [Petr Zemánek] 2. Měsíc muslimského kalendáře nebo v různých arabských dialektech má význam „cestování“.

Safari (14,067): [Jiří Rejzek] Terénní výprava v Africe, přirozený výběh pro cizokrajná zvířata, přejato přes angl. „safari“ ze svahil. „safari“, tzn. cesta, a to z ar. „safar“.

Satan (7968): [Václav Machek] Sotona, zlá žena, vzteklice vč. Jgd a odtud „satonit se s kým“, „čertit se“, „vadit se velmi zlobně“. Formy s „o“ jsou patrně starší přejetí z ř. (přejaté za řecké misijní činnosti), formy s „a“ jsou mladší, asi z něm. „Satan“, pol. a br. „šatan“, r. ukr. „šajtán“. Posledním pramenem všeho je hebr. „šätän“ ve významu „nepřítel“, ruské podoby jsou z ar. „šaitän“.

Sirup (16,652): [Jiří Rejzek/Václav Machek] Přes něm. „Sirup“ ze střlat. „sirup(p)us, sirop(p)us“, a to z ar. „šaräb“, tzn. „nápoj“.

Samum (49): [Petr Zemánek] Horký pouštní vítr.

Súdán (11,517): [Petr Zemánek] Arabská země v Africe.

Suezský kanál (211): [Petr Zemánek] Kanál v Egyptě.

Sahlab (3): [Petr Zemánek] Sladký a horký nápoj ze sušených hlíz orchidejí.

Sirhán – Sirhan (27/69): [Petr Zemánek] Mužské jméno.

Sultanát (580): [Petr Zemánek] Království.

Sultán (6999): [Petr Zemánek/Jiří Rejzek] Vládce aneb panovník v islámských zemích. Používá také jako mužské jméno. Přejato přes moderní evr. jazyky, z něm. „Sultan“, z tur. „sultan“, z ar. „sultän“ tv. doslova „vláda“.

Sultánka (256): [Petr Zemánek] Vládkyně.

Šajtán (10): [Petr Zemánek] Čert nebo v některých arabských dialektech má přenesený význam pro hyperaktivní dítě.

Šaríf (3267): [Petr Zemánek] Označuje mužské jméno nebo nevinného člověka. Toto slovo je užíváno v slovanských jazycích a označuje vrchní policejní pozici v konkrétním městě např. Šaríf Mosco.

Šáh (3401): [Petr Zemánek] Podobný titul jako Sultán, používá se hlavně v Iránu.

Šawerma (2): [Petr Zemánek] Gyros.

Šarlat (287): [Jiří Rejzek] Purpur. Z střhn. „scharlät“ = rudá barva, drahá rudá látka, ze stfr. „escarlate“ či střlat. „scarlatum“ tv., a to přes per. „saqirlät“ = „nádherná látka“ z ar. „siqillät“, tzn. „látka zdobená vzorkem“.

Škumpa (325): [Václav Machek] Keř Rhus: zavedl Presl 1864 z jihoslovanštiny – pol. „skapia, skompia“, r. „skumpija, skompija“. Poslední pramen je z ar. „summak“.

Tabbúla – Tabouleh (0/56): [Petr Zemánek] Druh arabského jídla.

Tác (6066): [Jiří Rejzek] Z bav. či rak.–něm. „Tatz(e)“ = „podnos“ (něm. Tasse „šálek“), a to přes it. „tazza“, tzn. „šálek“ z ar. „tassa“, tzn. „šálek nebo mísa“.

Talisman (7222): [Jiří Rejzek] Předmět pro štěstí či ochranu, přejato přes něm. „Talisman“, případně fr. a angl. „talisman“, ze šp. „talismán“, a to z ar. „tilasmän“, což je duál k „tilasm“, tzn. „kouzelný obrázek“.

Tamaryšek (324): [Jiří Rejzek] Cizokrajný okrasný keř či strom, přejato přes něm. „Tamariske“, ze střlat. „tamarisca“, a to z ar. „tamär“ tv. asi nesouvisí s názvem jiného stromu tamarinda ze střlat. Tamarindus, z ar. „tamir hindí“, doslova „indická datle“.

Tarbúš (3): [Petr Zemánek] Fez nebo pokrývka hlavy.

Táhá (285): [Petr Zemánek] Písmena, kterými začíná 20. súra Koránu nebo jméno proroka Mohameda.

Táif (8): [Petr Zemánek] Město v Saúdské Arábii.

Tulkarm (382): [Petr Zemánek] Město v Palestině.

Théby (939): [Petr Zemánek] Město v Egyptě.

Tawáf (14): [Petr Zemánek] Islámský rituál, při velké pouti se sedmkrát chodí kolem svatyně kaaba.

Úsmán (0): [Petr Zemánek] Mužské jméno. V egyptském dialektu „sluha domácnosti“ jako kuchař, domovník aneb portýr, protože v minulosti lidé, kteří vykonávali tato povolání, měli jméno „Úsmán“.

Ukáz (62): [Petr Zemánek] Město v Iráku, název slavného trhu, na kterém se shromáždili arabští básníci. Název slavného deníku v Saudské Arábii.

Umra (36): [Petr Zemánek] Pout' do Mekky, malý hadždž.

Vata (12,445): [Jiří Rejzek] Z něm. „Watte“, a to asi přes niz. „watten“, fr. „ouate“, it. „ovatta“, vedle toho je i střlat. (angl.) „wadda“, zdroj ne zcela jistý, obvykle se hledá v ar. srovnej ar. „batäna“, tzn. „vločka do oděvu“.

Vezír (681): [Jiří Rejzek] Vysoký hodnostář (v některých islámských zemích), přejato z tur. „vezir“ a z ar. „wazir“ tv. doslova „kdo nese břemeno“ od „wazara“ = nést „břemeno“.

Waqf (8): [Petr Zemánek] Pozemky islámské nadace.

Wálí (7): [Petr Zemánek] Guvernér nebo mužské jméno.

Zemzem (4): [Petr Zemánek] Studna v Mekce.

Zair (3040): [Petr Zemánek] Návštěvník.

1.16 Slova s nulovou frekvencí

- Al-Muallaqát** (0): [Petr Zemánek] Soubor předislámských básní.
- Antara ibn Šaddád** (0): [Petr Zemánek] Mužské jméno, hrdina arabské poezie.
- An-Nafúd** (0): [Petr Zemánek] Poušť na Arabském poloostrově.
- Al Burák** (0): [Petr Zemánek] Kůň, na kterém se Muhamed vydal na cestu do 7 nebes.
- Almukantarát** (0): [Petr Zemánek] Souřadnicová kružnice rovnoběžná s obzorem.
- Al-Kanátir** (0): [Petr Zemánek] Oblast na severním kraji Káhiry.
- Al-Dammám** (0): [Petr Zemánek] Přístav v Saúdské Arábii.
- Derviš (el Darawysh)** (747/0): [Petr Zemánek] Stoupenec islámské alternativní religiozity, je často členem súfijského mystického řádu.
- Faddán** (0): [Petr Zemánek] Plošná míra 4200 m².
- Hanafský – Hanafitský** (0): [Petr Zemánek] Příslušník směru sunnitského islámu.
- Imám aš-Šáfí** (0): [Petr Zemánek] Zakladatel jedné z islámských teologických škol.
- Iját** (0): [Petr Zemánek] Vlastní jméno.
- Luhajja** (0): [Petr Zemánek] Město v Jemenu – nebo vousy.
- Málíkismus** (0): [Petr Zemánek] Islámský směr.
- Millím** (0): [Petr Zemánek] Nejmenší měnová jednotka 1/1000 základní mince, například dináru.
- Marzúq** (0): [Petr Zemánek] Mužské jméno. Používá se také, jako přídavné jméno, tzn. „nadaný“.
- Muwaššah** (0): [Petr Zemánek] Forma arabské poezie.
- Rabí ‘ al-awal** (0): [Petr Zemánek] Jméno měsíce muslimského kalendáře.
- Rabí ‘ al-thání** (0): [Petr Zemánek] Jméno měsíce muslimského kalendáře.
- Šášija** (0): [Petr Zemánek] Druh pokrývky hlavy.
- Šawwál** (0): [Petr Zemánek] 10. měsíc islámského lunárního kalendáře.
- Úsmán** (0): [Petr Zemánek] Mužské jméno. V egyptském dialektu „sluha domácnosti“ jako kuchař, domovník aneb portýr, protože v minulosti lidé, kteří vykonávali tato povolání, měli jméno „Úsmán“.
- Zindík** (0): [Petr Zemánek] Vyznavač ohně, ateista, volnomyšlenkář.
- Cukar** (0): [Jiří Rejzek] Z ar. „sukkar“ přejato přes střhn. „zucker“, z it. „zucchero“.

Čevappčiči (0): [Jiří Rejzek] Opečené šišky ze sekaného masa. Z s./ch. „čevapčic“, což je zdrobnělina od „cevap“ z tur. „Kebap“, tv. to pak z ar. „Kabāb“, vlastně „pečený“.

Lútna (0): [Jiří Rejzek] Hudební nástroj. Z ar. „al-úd“ tv., kde „al“ je člen a „úd“ znamená „dřevo“, tady dřevěný hudební nástroj. Přejato ze střhn. „lüte“ (dnes Laute), a to asi přes šp. „(a)laúd“.

Aludel (0): [Václav Machek] Z ar. „al-utal“, tzn. „nádoba“. V češtině znamená jistou baňatou alchymistickou nádobu a podobně v angl., fr., a něm.

Bůstka (0): [Václav Machek] Z ar. „busra“ tzn. skleněná perlička, lesklá cetka na oděvu nebo v tkanině. Slovo pochází z posledního pramenu, což je „biser“. Přejaté přes ruštinu „búsy“.

Citvar (0): [Václav Machek] Z ar. „zidvār“ nebo „žadvār“, přejaté přes latinu, fr. „zédouaire“, angl. „zeoary“, ital. „zettovario“.

III. Frekvence a délka samohlásky

Cílem je prozkoumat seznam slov z několika hledisek, jedno z nich je frekvenční, což je vlastně ověření toho, zda se slovníkové heslo skutečně používá. Ztoho důvodu jsem výše uváděl seznam slov, která mají nulovou frekvenci, a níže uvedená část je pak analýzou z několika dalších hledisek, např. délka samohlásky a kolísání mezi samohláskami.

1. Frekvence arabských slov v češtině

Některá arabská slova nejen odborná, ale i obecná, mají vysokou frekvenci a jsou v širokém měřítku používaná v novinách, knihách a médiích jako **Alkohol** (499646), **Al-Káida** nebo **Al-kajda** (23,025), **Káva** (149,689), **Korán** (8596), **Limonáda** (21,225), **Masáž** (55,527), **Mešita** (21,934), **Matrace** (26,687), **Mumie** (15,155), **Muslim** (54,902), **Papoušek, papůch** (29,188/2), **Raketa** (91,208), **Rybíz** (10,663), **Sahara** (10,066), **Sirup** (16,652), **Sokol** (409,864), **Sultán** (6999), **Šiitský** (11,605), **Šafrán** (10,523), **Žirafa** (16,027)

Náboženský spor a politický konflikt v některých islámských zemích ovlivnil také frekvenci, a proto se v češtině objevily velmi specifické islámské termíny, některé z nich měly vysokou frekvenci jako **Islám** (34,640), **Korán** (8596), **Muslim** (54,902), **Šiitský** (11,605) a některé naopak mají nízkou frekvenci jako **Almohádové** (2), **Azharský** (1), **Kibla** (5), **Mutazila** (1).

Arabská kuchyně je světově známá i v Čechách, a proto se objevují v korpusu některé názvy arabských jídel a nápojů, jako **Bakláva** (3), **Bámije – Bamije – Bamja** (0/2/7), **Faláfil – Faláfel – falafel** (1/10/372), **Kuskus** (3694), **Kufta – Kofta** (3/25), **Kunáfa** (3), **Molochéja** (1), **Sahlab** (3), **Šawerma** (2), **Tabbúla – Tabouleh** (0/56).

Některá slova z arabských folklorů a kultur, spojená s cestovním ruchem, se objevují i v korpusu jako **Burka** (2997), **Beduíni** (699), **Dabka** (6), **Derviš (el Darawyš)** (747/0), **Feluka** (3), **Henna** (194), **Harém** (2924), **Tarbúš** (3)

2. Délka samohlásky a kolísání mezi samohláskami

V arabštině obecně výslovnost s délkou nemá vliv na význam, ale při skloňování arabských slov v některých pádech, a to především ve spisovně mluveném jazyce, musíme tato slova vyslovit s délkou, a to záleží na příslušném pádu.

Výslovnost v některých arabských dialektech je různá, a to především u samohlásek, např. určitý člen „Al“ v některých dialektech také vyslovujeme „EL“, kolísání mezi samohláskami „A“ a „E“ se objeví také v češtině při zdomácnění arabských slov, jako např. **Al-Azhar a El Azhar**, nebo **Báb al-Mandab (28) – Báb el-Mandeb**. Též uprostřed slova objeví kolísání „A“ a „E“, jako například **Alambik (10) a Alembik**, obě varianty existují v češtině a jsou správné. Též případ **Šatt al-arab (86) – Šatt el-arab (1)**.

Další varianta kolísání je mezi souhláskami „W“ a „V“, při zdomácnění arabských slov čeština má tendenci použít „V“ místo „W“, jako například v názvu známého údolí v Egyptě **Wádí Natrún (4)** je originální název s „W“ a vyslovujeme také „W“ v arabštině, ale objevuje se v korpusu také varianta s „V“ u **Vádí Natrún (1)**.

Podobný případ má také název arabské země **Kuvajt (18,226) a Kuwajt**, totiž v arabštině varianta s „W“ je správnější. Taktéž slovo **Vežír (681)** se vyskytuje v češtině s „V“, ale v arabštině vyslovujeme **Wežír a Wezir**.

Kolísání mezi „A“ a dlouhým „Á“ se vyskytuje též v některých případech, jako například slovo **Al-Káida (23025)** s dlouhým „Á“ je přijatelnější v češtině než krátké, totiž český rodilý mluvčí tvrdí, že jej slyší dlouze, nýbrž v arabštině obě varianty, **Al-Káida** nebo **Al-kajda**, jsou správné. Podobný případ je u **Hádždž (113) a Hadždž (519)**, zde krátká samohláska má větší frekvenci. Též u slov **Karbala (348) a Karbalá (670)**.

Kolísání mezi dlouhým „Ú“ a „OU“ se v některých případech objevuje v korpusu v obou variantách, avšak varianta s „OU“ je mnohem přijatelnější a má také větší frekvenci, jako například slovo **Papoušek (29,188) a Papúch (2)**. Dalším případem je **Loutna / Lútna (3727/0)**.

Kolísání mezi U a O se vyskytuje v některých případech v korpusu jako **Kutn** nebo **Koton** (4/73), **Kufta – Kofta** (3/25), obě varianty jsou podobné v arabštině a mají stejnou výslovnost, záleží tedy na dialektu mluvčího.

V některých případech dlouhé „Í“ nahrazuje krátká „Y“, jako například **Hidžrí – Hidžry** (1/87), avšak arabská výslovnost v obou případech je stejná.

Kolísání mezi „Í“ a „I“ je vidět v následujících případech **Muftí – Mufti** (787/14), **Súfi – Sufi** (45/29), **Aladín (Aladin)** (1258), **Kúfija – Kúfije** (0/3).

Některé rodinné kmeny používají koncovku „-OVÉ“ nebo „-Í“, jako například **Jazidí – Jezidové**.

U některých slov se používá v češtině originální slovo z arabštiny a český ekvivalent jako například **Ibn Síná – Avicenna** (79–52). U slova **Hašiš** je českým ekvivalentem použití v hovorovém jazyce **tráva**. Český rodilý mluvčí má tendenci použít nadřazené slovo **Arab** nebo **nějaký Arab** místo konkrétní arabské národnosti.

Slovo **Fakír** (3435) má v arabštině totožný význam jako **Chudý** (150,819) nebo **Ubohý** (21,166). Též slovo **Feláh** (67) má totožný význam jako **Rolník** (24,728) nebo **Zemědělec** (191,153), a však **Rolník** a **Zemědělec** se významově neztotožňují s **Feláhem**. Slovo **Ahrám** (41) nahrazuje v češtině **Pyramida** (33,162). Co se týče slova **Kánon** (3501), to v arabštině znamená **Zákon** (1,540,035), nýbrž **Kánon** v češtině znamená předepsaný text. Slovo **Sirup** (16,652) má totožný význam jak v arabštině, tak v češtině.

V několika případech se objevují různé varianty slov i v korpusu jako například **Maska, Maškara, i Maškaráda** (128,559/10,600/2,278).

Shoda ve výslovnosti je mezi arabštinou a češtinou především u těch slov, které začínají na „CH“ jako **Chalífa**, ale na konci slova český rodilý mluvčí má tendenci vyslovit „K“ místo „CH“, jako např. slovo **Šejch** se většinou vyslovuje (**Šejk**).

Arabské slovo přejaté do češtiny může mít jiný význam, například slovo **Magazín**. Původní slovo v arabštině znamená sklad nebo skladiště (Machazen). Podobný případ je u slova **Harém**, které je přejato od arabského slovesa (Harama), tzn. zakazovat, ale v dnešní době se v arabštině používá jako symbol pro ženy. Jako například oddělení pro ženy, oděv pro ženy, ale v češtině má specifické použití, a to jako **Shromáždění žen**.

V některých případech se výslovnost českých slov liší od původní výslovnosti slova v arabštině, jako například v češtině slovo **Žirafa** se v arabštině vyslovuje [**Zarafa**].

Výše uvedené vzory délek samohlásek v češtině představují jak variantu dlouhé, tak krátké samohlásky, přičemž obě varianty v češtině jsou většinou přijatelné a přípustné. Avšak u některých slov se občas délka samohlásky v češtině může lišit od jiného jazyka, jak je uvedeno například u následujících případů:

Příklady:

Slovo	Jazyk	Slovo	Jazyk
Imám	č.	Imam	angl.
Šajtán	č.	Šajtan	slov.
Vata	č.	Váta	(pochází ze sanskrtu, tzn. pohyb)
Talisman	č.	Talismán	šp.
Admirál	č.	Admiral	angl. Admirál šp.
Kabel	č.	Kábel	mad'.
Arzenál	č.	Arsenal	angl.
Havárie	č.	Havarie	něm.
Magazín	č.	Magazin	tur.
Monzun	č.	Monzún	slov.
Vezír	č.	Vezir	angl.
Karafa	č.	Karáfa	fr.
Almanach	č.	Almanách	slov.
Hazard	č.	Hazárd	mad'.

3. Zásady zdomácnění arabských slov

Sufixy v češtině hrají velkou roli při zdomácnění arabských slov, jako např.:

sufix „-ista“	: označuje nositele vlastností Arabista, Islamista, Džihádista
sufix „-ský/-itský“	: Arabský, Islámský, Muslimský, Šíitský, Hášimovský
sufix „-ita“	: Sunita, Šíita
sufix „-ové/-ovci“	: označuje kmeny či příbuznosti Arabové, Abbasové, Ansárové, Fátimovci

Závěr

Některá arabská slova byla přejata do českého jazyka především přes Španělsko, kam se od roku 711 dostávali Arabové, kteří prostřednictvím náboženství, vědy, kultury a obchodu šířili arabštinu, kterou obyvatelstvo přejímalo.

Největší úlohu hráli muslimští učenci a jejich tvorba, která byla později rozšířena po celé Evropě pomocí překladatelské školy v Toledu.

Také Židé při obchodu pomohli po Evropě rozšířit arabskou obchodní terminologii, jako například **Mohér** nebo **Atlas**.

Počet arabských slov v češtině je poměrně malý, ale některá z nich mají vysokou frekvenci jednak ve vědeckých oborech, jako např. **Alkohol** nebo **Nafta**, jednak v hovorové češtině, jako např. **Molochėja**.

Čeština přejala z arabštiny slova, která se shodují se jejich fonetickým systémem, jako jsou slova s hláskami „Ch“ nebo „Š“, které existují také v arabštině a mají stejnou výslovnost. Některé arabské hlásky čeština nemůže přejmout jako typ hlásky „ح“, nýbrž je v tomto případě nahrazuje jinou hláskou, a tou je „H“, nebo „Z“ mění na „Ž“, jako v případě slova **Žirafa**.

Čeština přejala některá arabská slova přes ostatní evropské jazyky. Z tohoto důvodu existují dvě varianty slov, jako například **Chalífa**. Čeština přejala anglickou variantou **Kalif**, kde „K“ nahrazuje „Ch“, protože angličtina nejenže nemá „Ch“, ale nemá i dlouhou samohlásku „Í“. V druhé variantě čeština přejala také slovo přímo z arabštiny a ztotožňuje se s arabskou výslovností, a tou je **Chalífa**. Obě výše uvedené varianty existují v češtině a jsou použitelné, ba dokonce v češtině existuje hybridní forma mezi slovy **Chalífa** a **Kalif**, a tím je slovo **Chalíf**.

Délka samohlásky v arabštině nemění ani význam slov ani výslovnost, jedná se o různé varianty dialektů a interdialektů v arabštině, nebo jde o způsob intonace a artikulace mluvěcího. Avšak slova přejatá z arabštiny do českého jazyka mají různé tvary, mezi nimiž kolísá dlouhá a krátká délka samohlásky. Český rodilý mluvčí tvrdí, že slyší dlouhé samohlásky více než krátké, z tohoto důvodu mnohá arabská slova v češtině mají dlouhé samohlásky, i když je vskutku v arabštině vyslovujeme krátce.

Bibliografie

Český národní korpus www.korpus.cz verze Syn v4 24/10/2016

https://en.wikipedia.org/wiki/Gerard_of_Cremona

Kaufmann Hans: *Maurové a Evropa*, Praha, Nakladatelství Panorama, 1982, 180 s.

Z německého originálu: Kaufmann Hans: *Toledo. Wege und Wirkung arabischer Wissenschaft in Europa*, Econ Verlag, Düsseldorf, 1977, přeložil, doslov napsal a poznámkami a bibliografií doplnil PhDr. Ivan Hrbek,

Kraus Jiří: *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha, Nakladatelství Academia, 2005, 880 s.

Machek Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 866 s.

Rejzek Jiří: *Český etymologický slovník*, Praha, Nakladatelství Leda, 2001, 752 s.

Veselý Zdeněk: *Dějiny českého státu v dokumentech*, Kamil Mařík-Professional Publishing, 2012, s. 31–34

www.britannica.com/biography/Gerard-of-Cremona

www.etymonline.com

Zemánek Petr, Moustafa Andrea, Obadalová Naděžda, Ondráš František: *Arabsko – český slovník*, Praha, Nakladatelství Roman Míšek, 2006, 831 s.